

ESITIEDOT: ■ vektori, ■ koordinaatistot, ■ piste, ■ suora

KATSO MYÖS: ■ geometria, ■ vektorialgebra, ■ geometriset probleemat

---

Taso geometrisena peruskäsitteenä

Kolmiulotteisen alkeisgeometrian peruskäsitteisiin kuuluu *taso* pisteen ja suoran lisäksi. Intuitiivisesti sitä voidaan ajatella joka suunnassa äärettömyyteen ulottuvana 'tasaisena' ja 'suorana' levynä. Tason voidaan katsoa myös syntyvän, kun suora liukuu pitkin kahta kiinteää yhdensuuntaista suoraa.

■ piste

■ suora

Tason perusominaisuudet ovat samantyyppisiä kuin suoran:

- Kolme pistettä määräävät yksikäsitteisesti tason, jos ne eivät ole samalla suoralla.
- Kaksi toisensa leikkaavaa suoraa tai kaksi yhdensuuntaista suoraa määräävät yksikäsitteisesti tason.
- Tason ulkopuolella olevan pisteen kautta voidaan asettaa täsmälleen yhden suuntainen taso.
- Kaksi tasoa joko leikkaavat toisensa pitkin suoraa, ovat yhdensuuntaiset tai yhtyvät.

Taso

ESITIEDOT: ■ vektori, ■ koordinaatistot, ■ piste, ■ suora

KATSO MYÖS: ■ geometria, ■ vektorialgebra, ■ geometriset probleemat

2/5

■ Sisältö

■ Hakemisto

Tason vektoriesitys

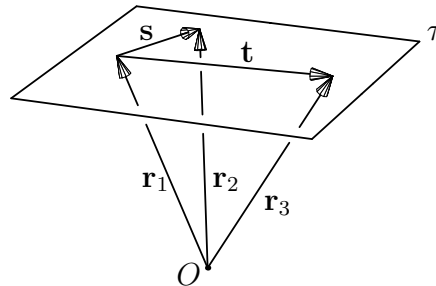
Tasolle voidaan muodostaa vektoriesitys samaan tapaan kuin suoralle:

Olkoon annettuna kolme avaruuden pistettä paikkavektoreidensa avulla: $P_1 \hat{=} \mathbf{r}_1$, $P_2 \hat{=} \mathbf{r}_2$, $P_3 \hat{=} \mathbf{r}_3$. Oletetaan, että nämä eivät ole samalla suoralla, jolloin ne määräävät yksikäsitteisesti tason τ .

■ vektori

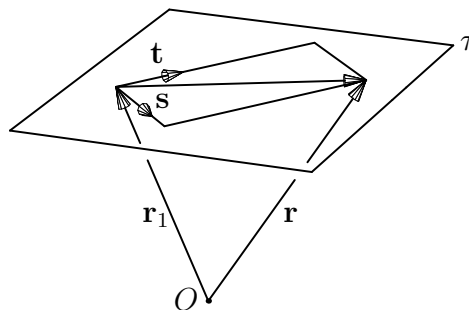
■ paikkavektori

Erotusvektorit $\mathbf{s} = \mathbf{r}_2 - \mathbf{r}_1$ ja $\mathbf{t} = \mathbf{r}_3 - \mathbf{r}_1$ ovat tason τ suuntaisia. Ne ovat keskenään eri suuntaisia, koska pisteet P_1 , P_2 , P_3 eivät ole samalla suoralla. Jos vektorit asetetaan alkamaan pisteestä P_1 , ne määräävät suorat, jotka puolestaan määräävät tason τ . Tämän johdosta vektoreita kutsutaan tason τ *virittäjävektoreiksi*.

Jos $P \hat{=} \mathbf{r}$ on mikä tahansa tason τ piste, sen paikkavektori voidaan kirjoittaa muotoon $\mathbf{r} = \mathbf{r}_1 + a\mathbf{s} + b\mathbf{t}$, kun skalaarit a ja b valitaan sopivasti. Toisaalta jos a ja b ovat mitä tahansa reaalityyppisiä lukuja, antaa eo. lauseke aina jonkin tasossa τ olevan pisteen paikkavektorin.

■ skalaari

Esitystä $\mathbf{r} = \mathbf{r}_1 + a\mathbf{s} + b\mathbf{t}$, missä $a, b \in \mathbb{R}$, kutsutaan tason τ *vektoriesitykseksi*. Tässä on kaksi *parametria*, a ja b , joiden arvoja vaihtelemalla saadaan kaikki tason pisteet. Samoin kuin suoran tapauksessa tason vektoriesitys ei ole yksikäsitteinen. Tason vektoriesitys muodostaa vektorialgebrallisen työkalun geometristen ongelmien käsittelyyn.

■ geometria
(vektori-)

Taso

ESITIEDOT: ■ vektori, ■ koordinaatistot, ■ piste, ■ suora

KATSO MYÖS: ■ geometria, ■ vektorialgebra, ■ geometriset probleemat

3/5

■ Sisältö

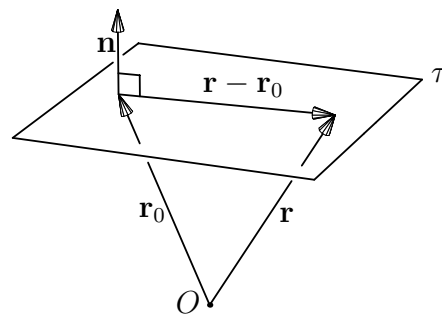
■ Hakemisto

Tason yhtälö

xy-tasossa muotoa $ax + by + c = 0$ oleva yhtälö esittää suoraa. Tämän analogia kolmiulotteisessa xyz-avaruudessa on yhtälö $ax + by + cz + d = 0$; se esittää tasoa. Perustelut ovat hyvin samankaltaiset kuin suoran tapauksessa:

Olkoon annettuna piste $P_0 \hat{=}\mathbf{r}_0$, jonka kautta taso τ kulkee ja tasoa vastaan kohtisuora vektori, sen *normaalivektori* $\mathbf{n}$. Nämä määräävät tason yksikäsitteisesti.

Jotta piste $P \hat{=}\mathbf{r}$ olisi tasossa, on vektoreiden $\mathbf{n}$ ja $\mathbf{r} - \mathbf{r}_0$ oltava toisiaan vastaan kohtisuorat: $\mathbf{n} \cdot (\mathbf{r} - \mathbf{r}_0) = 0$.

Kun merkitään $\mathbf{r} = x\mathbf{i} + y\mathbf{j} + z\mathbf{k}$, $\mathbf{r}_0 = x_0\mathbf{i} + y_0\mathbf{j} + z_0\mathbf{k}$, $\mathbf{n} = a\mathbf{i} + b\mathbf{j} + c\mathbf{k}$, saa ehto muodon

$$\mathbf{n} \cdot (\mathbf{r} - \mathbf{r}_0) = a(x - x_0) + b(y - y_0) + c(z - z_0) = 0$$

eli

$$ax + by + cz + d = 0,$$

missä on merkitty $d = -ax_0 - by_0 - cz_0$. Tämä on *tason yhtälö* xyz-koordinaatistossa. Koordinaattien x , y ja z kertoimina ovat normaalivektorin komponentit.

Piste (x, y, z) on siis tasossa τ , jos ja vain jos ehto $ax + by + cz + d = 0$ toteutuu.

■
koordinaatisto
(xy-)

■
koordinaatisto
(xyz-)

■ vektori

■ skalaaritulo

■ komponentti

Taso

ESITIEDOT: ■ vektori, ■ koordinaatistot, ■ piste, ■ suora

KATSO MYÖS: ■ geometria, ■ vektorialgebra, ■ geometriset probleemat

4/5

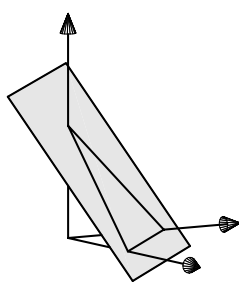
■ Sisältö

■ Hakemisto

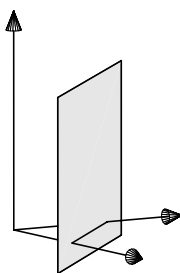
Koordinaattiakselien ja -tasojen suuntaiset tasot

Tason yhtälön kertoimista a , b ja c voi myös yksi tai kaksi olla $= 0$. Kaikki sen sijaan eivät voi olla nolliä, koska tällöin normaalivektori $\mathbf{n} = a\mathbf{i} + b\mathbf{j} + c\mathbf{k}$ olisi nollavektori eikä määräisi tason suuntaa. Täten esimerkiksi yhtälöt $x + y + z = 1$, $x + y = 1$ ja $x = 1$ kaikki esittävät kolmiulotteisen avaruuden tasoja.

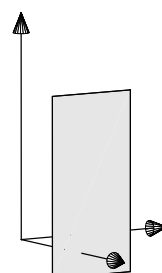
■ nollavektori

$$x + y + z = 1$$

$$x + y = 1$$

$$x = 1$$

Jos yhtälöstä puuttuu jokin koordinaatti, tason on vastaavan akselin suuntainen.

Jos kaksi koordinaattia puuttuu, taso on koordinaattitaso suuntainen.

Suora kolmiulotteisessa avaruudessa

Kolmiulotteisen avaruuden suoraa ei voida esittää yhdellä (skalaarisella) yhtälöllä tason esityksen tapaan. Sitä voidaan kuitenkin tarkastella kahden tason leikkaussuorana. Piste (x, y, z) on leikkaussuoralla, jos ja vain jos se toteuttaa kummankin tason yhtälön.

■ suora

Esimerkkinä tällaisesta suoran esityksestä olkoon seuraava:

$$\begin{cases} x + y + z = 1, \\ x + y = 1. \end{cases}$$

Tällainen suoran esitys ei tietenkään ole yksikäsitteinen, koska tasot, joiden leikkauksena suora saadaan, voidaan valita monella eri tavalla. Esimerkin suora voidaan esittää yhtä hyvin muodossa

$$\begin{cases} z = 0, \\ x + y = 1. \end{cases}$$

Tästä muodosta on helposti nähtävissä, että kyseessä on xy-tason ($z = 0$) suora $x + y = 1$.

Yhtälöiden käyttö sekä tasojen että suorien esittämisessä on ns. analyyttisen geometrian menetelmä.

■ geometria
(analyyttinen)